

วิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาการเมืองของอริสโตเติล* ANALYSIS OF ARISTOTLE'S POLITICAL PHILOSOPHICAL IDEAS

กำพล ศรีโท, นรพัชร เสาธงทอง, กษิตศ รอดน้อย

Kampol Sritho, Norapat Soathongtong, Kasidit Rodnoi

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

Pathum Thani University

Corresponding Author E-mail: S.Kampol2509@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาการเมืองของอริสโตเติล อริสโตเติลถือว่าเป็นนักปราชญ์คนสำคัญของปรัชญากรีก อริสโตเติลมองการส่งมอบอำนาจแก่คนๆเดียวนับเป็นสิ่งที่ผิดพลาดไม่สมควรและสร้างผลงานทางปรัชญาทางการเมืองการปกครองไว้มากที่สุด และเป็นนักปรัชญาการเมืองที่พูดถึงธรรมชาติของมนุษย์กับความเป็นสัตว์ทางการเมือง (political animal) จำแนกรูปแบบการปกครองออกเป็น 6 รูปแบบ โดยแบ่งเป็นหมวดใหญ่ๆ คือการปกครองใดที่ผู้ปกครองใช้อำนาจการปกครองเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมถือว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่ดี ได้แก่ ราชาธิปไตย (Monarchy) อภิชนาธิปไตย (Aristocracy) และโพลิตี (Polity) ส่วนการปกครองใดที่ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อตนเอง และพรรคพวกถือว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่เลว ได้แก่ ทระราช (Tyranny) คณาธิปไตย (Oligarchy) และประชาธิปไตย (Democracy) อริสโตเติลยังได้เพิ่มแนวคิดด้านชีววิทยา เพื่อช่วยอธิบายปรากฏการณ์ให้มีความเป็นรูปธรรมและใกล้เคียงกับสภาวะทางธรรมชาติมากยิ่งขึ้น ปรัชญาของเขาจึงมีสถานะเป็นรูปธรรมมากกว่าปราชญ์ท่านอื่นในสำนักเดียวกัน

คำสำคัญ: แนวคิด; ปรัชญาการเมือง; อริสโตเติล

Abstract

This article was an analytical study of Aristotle's political philosophy. Aristotle was considered an important philosopher of Greek philosophy. Aristotle viewed the delegation of power to one man as the most erroneous and the greatest contribution to political philosophy. He was a political philosopher who

talked about human nature and political animal any government that the ruler used for the benefit of the public was considered a good form of government, namely Monarchy, Aristocracy, and Polity. The government that used power for oneself and their partisans was considered a bad form of government, namely Tyranny, Oligarchy, and Democracy. Aristotle added to the concept of biology to help explain the phenomenon more concretely and closer to its natural state. His philosophy, therefore, had more concrete status than any other philosopher in the same school.

Keywords: Concept; Political Philosophy; Aristotle

บทนำ

นักปรัชญากรีกโบราณที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือ โสกราตีส เฟลโต (อาจารย์ของอริสโตเติล) และ อริสโตเติล พวกเขาได้เปลี่ยนโฉมหน้าของปรัชญากรีก สมัยก่อนโสกราตีส จนกลายเป็นรากฐานสำคัญของปรัชญาตะวันตกในลักษณะปัจจุบันโสกราตีสนั้นไม่ได้เขียนอะไรทิ้งไว้เลย ทั้งนี้ เนื่องจากผลของแนวคิดปรากฏในบทสนทนาของเพลโตชื่อ เฟดรัส เราได้ศึกษาแนวคิดของเขา ผ่านทางงานเขียนของเพลโตและนักเขียนคนอื่น ๆ (บุญชัย ใจเย็น, 2557) ผลงานของเพลโตและ อริสโตเติลเป็นแก่นของปรัชญาโบราณส่วนที่เหมือนกันระหว่างเพลโตและอริสโตเติล คือ รัฐและสังคมที่ดียอมทำให้เกิดความสุขได้ดีที่สุด ทศสนะนี้จึงเป็นทศสนะในเรื่องโลกแห่งประสบการณ์นั่นเอง อีกทศสนะหนึ่งเรื่องโลกแห่งแม่แบบ อริสโตเติลเชื่อความเป็นจริงของแม่แบบ ผู้เขียนพบว่างานเขียนของอริสโตเติลนั้นมีความครอบคลุมในศาสตร์แขนงต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็น การปกครอง กฎหมาย อภิปรัชญา ตรรกศาสตร์ เทววิทยา ดาราศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชีววิทยา ฯลฯ กล่าวได้ว่าเขาเป็นหนึ่งในมหาบุรุษผู้ทรงความคิดต่อปรัชญาโลกตราบนครทั้งยุคปัจจุบัน (นรพัชร เสารทอง, 2563) อริสโตเติลนั้น นอกจากจะได้ถวายการสอนแก่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์แล้ว เขายังมีลูกศิษย์ที่เป็นกษัตริย์ในภายหลังอีก 2 พระองค์ คือ ปโตเลมี (Ptolemy) และ แคสแทนเดอร์ (Cassander) เชื่อกันว่าเขาคือผู้แนะนำให้พระเจ้าอเล็กซานเดอร์กรีฑาทัพอันเกรียงไกรไปพิชิตดินแดนต่าง ๆ และยังได้รวบรวมสรรพวิทยาจากดินแดนต่างๆเพื่อนำมาศึกษาจนแตกฉาน และความรู้ในจุดนี้เองที่ได้กลายเป็นฐานรากของวิชาการหลาย ๆ แขนงในยุคปัจจุบัน (นรพัชร เสารทอง, 2563)

ภาพที่ 1 พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ ผู้นำทัพ และอริสโตเติลก็ต้องลี้ภัยออกจากเอเธนส์

พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ ผู้นำทัพอันเกรียงไกรของมาซิโดเนีย ภายใต้คำแนะนำของ อริสโตเติลเขาได้ยกทัพไปพิชิตดินแดนตะวันออก (เปอร์เซีย) หลังจากได้รับชัยชนะแล้วพระองค์ ยังคงคาดหวังในการที่จะขยายดินแดนออกไปยังภูมิภาคอื่น เอกสารบางฉบับกล่าวว่าพระองค์ไล่ตามความปรารถนาที่จะต้องการเห็น จุดสิ้นสุดของโลกและมหาสมุทรใหญ่ที่เปื้อนปลาย พระองค์จึงยกทัพเข้าไปในดินแดนเอเชียใต้และครองชัยชนะเหนือดินแดนดังกล่าว ภายหลังการสิ้นพระชนม์พระองค์ อริสโตเติลก็ต้องลี้ภัยออกจากเอเธนส์ (นรพัชร เสาธงทอง, 2563)

กล่าวกันว่า นครเอเธนส์ในยุคนั้นหลังจากสิ้นอำนาจของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์แล้วศัตรูทางการเมืองที่เคยสยบยอมก็เริ่มออกมาต่อต้านมาเซโดเนียอย่างรุนแรง ปราชญ์ที่เคยเป็นพันธมิตรของมาเซโดเนียเริ่มถูกจับมาลงโทษ อริสโตเติลจึงตกเป็นเป้าหมายการปองร้ายจากนักการเมืองแห่งเอเธนส์ เขาให้เหตุผลของการลี้ภัยมาอยู่ที่เมืองคาลซิสในครั้งนี้ว่า เพื่อชาวเอเธนส์จะได้ไม่ทำบาปต่อปรัชญาเป็นครั้งที่สอง (เพราะครั้งแรกเอเธนส์ได้เคยทำบาปโดยประหารชีวิตโสกราตีสมาก่อนแล้ว) (สถิต วงศ์สุวรรณ. (2540)

ในยุคสมัยของอริสโตเติลนั้นวิทยาศาสตร์ไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่ากับเรื่องของการ เล่นแร่แปรธาตุและการดำรงอยู่ของพระเจ้า แต่อริสโตเติลยังคงสนใจศึกษาวิทยาศาสตร์ทั้งชีววิทยา ฟิสิกส์ คณิตศาสตร์ อภิปรัชญา เขาเชื่อว่าการไขความลับของโลกและจักรวาลยังคงต้องพึ่งพาศาสตร์เหล่านี้

ภูมิหลังของอริสโตเติล

ประวัติของอริสโตเติล

เกิดเมื่อประมาณ 384 หรือ 383 ปีก่อนคริสตกาลที่เมืองสตาگیرุส ในแคว้นมาซิโดเนีย ซึ่งเป็นแคว้นที่แห้งแล้งทางตอนเหนือสุดของทะเลเอเจียของประเทศกรีก เป็นบุตรชายของนิโคมาคัส ซึ่งมีอาชีพทางการแพทย์ประจำอยู่ที่เมืองสตารากียและยังเป็นแพทย์ประจำพระองค์ของพระเจ้าอมีนตัสที่ 2 แห่งมาเซโดเนีย(ซเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา และวิโรจน์ นาคชาตรี, 2542) ในช่วงเวลาราว 336 ปีก่อนคริสตกาลราช เมื่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ได้สืบราชสมบัติ พระองค์สนับสนุนให้อริสโตเติลสร้างสถาบัน Lyceum ขึ้น การศึกษาค้นคว้าของเขาจึงได้ถูกบันทึกเอาไว้เป็นจำนวนหลายร้อยเล่ม บางเอกสารกล่าวว่าอาจจะถึง 1,000 เล่ม แสดงให้เห็นถึงความรอบรู้ของเขาในสรรพวิชาต่าง ๆ ปัจจุบันแม้ว่าตัวอาคารสิ่งก่อสร้างของ Lyceum จะพังทลายลงมาจนเหลือแต่ฐานราก แต่รัฐบาลยังคงอนุรักษ์ไว้ในเชิงประวัติศาสตร์ (สุเชาว์ พลอยชุม. (2527)

ภาพที่ 2 สถาบัน Lyceum ในปัจจุบัน

เมื่อพระเจ้าฟิลิปสิ้นพระชนม์ เจ้าชายอเล็กซานเดอร์ ขึ้นครองราชย์จึงยุติการศึกษา เขาจึงเดินทางกลับกรุงเอเธนส์ และได้ตั้งสำนักปรัชญาขึ้นชื่อว่า ลิเซียม (Leceum) สอนปรัชญาอยู่เป็นเวลา 13 ปี ได้เขียนหนังสือไว้มากมาย เช่น ปรัชญาวิทยาศาสตร์ ตรรกวิทยา เป็นต้น (ซเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา และวิโรจน์ นาคชาตรี, 2542)

การศึกษาของอริสโตเติล (Aristotle)

เขาได้เข้าเรียนในสำนักอะคาเดมีของเพลโต เมื่ออายุ 17 ปี เขาได้ศึกษาแนวคิดทางปรัชญาของเพลโตอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นพื้นฐานปรัชญาของอริสโตเติลจึงได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากเพลโตผู้เป็นอาจารย์ปรัชญา (พิน ดอกบัว, 2532) หากแต่แนวคิดทางปรัชญาการเมืองของอริสโตเติลกลับมีเพียงบางส่วนที่คล้ายคลึงกับทัศนะของเพลโต

เนื่องจากอริสโตเติลได้พัฒนาแนวคิดของเพลโตจนกลายเป็นแนวคิดที่แตกต่างออกไป โดยเฉพาะการพัฒนาแนวคิดไปในทางวิทยาศาสตร์ที่อริสโตเติลมีความถนัด และเชี่ยวชาญ ซึ่งวางอยู่บนบรรทัดฐานแห่งประสาทสัมผัส รวมทั้งการวางแบบแผนทางตรรกศาสตร์ไว้อย่างเป็นระบบ อริสโตเติลจึงได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งตรรกศาสตร์ ซึ่งเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์สำหรับค้นคว้าหาความรู้ทุกชนิด เพราะฉะนั้นจึงถือกันว่าผู้ที่ศึกษาวิชาปรัชญาควรศึกษาวิชาตรรกศาสตร์ก่อนเพราะตรรกศาสตร์จะเป็นเครื่องมือและห้องทดลองของวิชาปรัชญา (พิน ดอกบัว, 2532)

แนวคิดที่สำคัญของอริสโตเติลมีหลายประการ หนึ่งในนั้นคือแนวความคิดที่ว่าโลกนั้นคือ ศูนย์กลางของจักรวาลและแนวคิดของเขาได้ส่งผลกระทบต่อเนื่องมานานนับพันปี จนกระทั่งนักวิทยาศาสตร์ในยุคถัดมาได้ค้นพบว่าความเชื่อดังกล่าวนั้นยังไม่ถูกต้องแต่อริสโตเติลก็ยังได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาของรัฐศาสตร์ ซึ่งเป็นผลมาจากการแตกฉานของศาสตร์การปกครองของเขานั่นเอง จนเป็นที่ยอมรับสืบต่อกันมาตราบจนกระทั่งยุคปัจจุบัน (พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต), 2540)

ทัศนะของอริสโตเติลเป็นแนวคิดที่แหวกแนวออกไปจากปรัชญาของเพลโต ซึ่งหากจัดทัศนะของเพลโตว่าเป็นปรัชญาแบบทวินิยม ที่เน้นไปทางจิตนิยมหรือมโนคตินิยม (Idealism) ปรัชญาอริสโตเติล ก็จัดว่าเป็นปรัชญาแบบสัจนิยม (Realism) กล่าวคืออริสโตเติลรับอิทธิพลทางความคิดเรื่องแบบ (Form) มาจากเพลโต ผู้ซึ่งเชื่อว่าแบบเป็นภาวะหรือมโนคติซึ่งแยกออกจากโลกแห่งประสาทสัมผัส (โลกของสิ่งเฉพาะ) อย่างสิ้นเชิง แต่สิ่งเฉพาะต้องมีแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงหรือสภาวะของสิ่งนั้นแต่อริสโตเติลมีความเห็นตรงข้ามกับเพลโตในแง่ของการแยกกันระหว่างโลกแห่งแบบและโลกแห่งประสาทสัมผัส เพราะเขาเชื่อว่าแบบไม่ได้แยกออกจากสิ่งเฉพาะในโลกแห่งประสาทสัมผัส แต่แบบเป็นสิ่งที่มิอยู่ในสิ่งเฉพาะ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือโลกแห่งแบบ และโลกแห่งประสาทสัมผัสไม่ได้อยู่แยกกันแต่แบบเป็นสภาวะของสิ่งเฉพาะ เช่นเดียวกับแบบของมนุษย์ที่มีอยู่ในมนุษย์แต่ละคน สสารและแบบจึงเป็นสิ่งที่คู่กัน เพราะฉะนั้นในทัศนะของอริสโตเติลแบบและสสาร (สิ่งเฉพาะ) ทั้งปวง จึงเป็นเหตุประการสำคัญเพียง 2 อย่าง ที่ประกอบรวมกัน แบบเป็นตัวคุมสสาร เช่นเดียวกับจิตที่เป็นตัวควบคุมร่างกาย หรือพระเจ้าเป็นผู้ทรงควบคุมโลกและจักรวาล (สุวัณน์ จันทรจันทน์, 2540)

แนวคิดทางปรัชญาของอริสโตเติลในด้านการเมือง

ภาพที่ 3 อริสโตเติล

อริสโตเติลมีความเห็นว่ามนุษย์ผิดกับสัตว์อื่น มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวไม่ได้ ความจำเป็นบังคับให้มนุษย์ต้องมีคูครองเพื่อสืบพันธุ์ จากจุดนี้เองที่เป็นสาเหตุของความเป็นสัตว์ของมนุษย์ เพื่อชีวิตจะได้ดำรงอยู่ได้ แต่เท่านั้นยังไม่พอ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักคิด ก็คือ มนุษย์ต้องการสิ่งอื่น ๆ นอกเหนือจากที่ผลิตได้ภายในครอบครัวและต้องมีความสัมพันธ์ทางจริยธรรมกว้างขวางออกไปนอกครัวเรือน อันเป็นเหตุให้ครอบครัวต่าง ๆ ต้องสัมพันธ์กันจนกระทั่งเกิดขึ้นตามมา

อริสโตเติลนั้นแม้ว่าเขาจะเป็นลูกศิษย์ของเพลโตแต่มุมมองทางปรัชญาของเขาในเรื่องของตัวแบบนั้นกลับมีมุมมองที่แตกต่างออกไป จิตรกรจึงวาดลักษณะการวางมือของเขาในภาพให้วางในระดับขนานพื้นดินสื่อความหมายถึงความรู้ต่าง ๆ หรือความจริงแท้ของโลกนั้นมีได้อยู่บนท้องฟ้า ต่างจากการวางมือของเพลโตผู้เป็นอาจารย์ ภายหลังการมรณกรรมของเพลโตทิศทางของสำนักได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เขาออกเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ในท้ายที่สุดอริสโตเติลได้สร้างสถาบันของตนเองโดยใช้ชื่อว่า Lyceum ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของเขา (นรพัชร เสาธงทอง, 2563)

แนวคิดด้านรูปแบบการปกครอง

อริสโตเติลมีพื้นฐานทฤษฎีทางการเมืองจากรัฐที่ดีขึ้นอยู่กับธรรมชาติของคน เมื่อเพลโตให้แต่ละบุคคลมีอำนาจสูงกว่ารัฐ ดังนั้น อริสโตเติลปรับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับคนโดยกล่าวว่า บุคคลเป็นสัตว์สังคมและสัตว์ทางการเมืองตามธรรมชาติ เอกบุคคลไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างปกติหรือมีชีวิตที่ดีได้ ถ้าหากไม่มีสังคม

ในทัศนะของอริสโตเติล รัฐในอุดมคติ คือ รัฐที่ปกครองในระบอบอภิชนาธิปไตย (aristocracy) คือ การปกครองตามสัดส่วนโดยยึดถือคุณความดี (merit) เป็นหลักความเสมอภาคตามสัดส่วน (proportionate equality) คือ สัดส่วนของคุณความดีต่อรัฐซึ่งถือเป็นหลักเฉลี่ยความยุติธรรม (distributive justice) (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2541) อริสโตเติลได้จำแนกลักษณะการปกครองของรัฐต่าง ๆ โดยใช้จำนวนและจุดประสงค์ของการปกครองเป็นเกณฑ์ เป็น 6 รูปแบบ โดยแบ่งออกในด้านที่ดี 3 แบบ และไม่ดีอีก 3 แบบ ด้วยกัน ดังตารางข้างล่างนี้ (นรพัชร เสาธงทอง, 2563)

ตารางที่ 1 รูปแบบการปกครองตามมุมมองของอริสโตเติล

รูปแบบการปกครองตามมุมมองของอริสโตเติล		
ลักษณะการปกครอง	การมุ่งหวังประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่	การมุ่งหวังประโยชน์ของคนกลุ่มน้อย
ปกครองโดยคนเดียว	ราชาธิปไตย (Monarchy)	ทรราชย์ (Tyranny)
ปกครองโดยคนกลุ่มน้อย	อภิชนาธิปไตย (Aristocracy)	คณาธิปไตย (Oligarchy)
ปกครองโดยคนหมู่มาก	โพลิตี (Polity)	ประชาธิปไตย (Democracy)

อริสโตเติลนั้นได้ศึกษารูปแบบทางการเมืองการปกครองของรัฐต่าง ๆ ที่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ (ซึ่งเป็นศิษย์ของเขา) ยึดครองมาได้ หลังจากที่ยุทธศาสตร์ที่อริสโตเติลได้ทำการศึกษาทั้งในมุมมองของการเมืองการปกครองและมุมมองของกฎหมายแล้ว เขาได้สรุปรูปแบบการปกครองออกเป็น 2 ส่วนประกอบไปด้วยรูปแบบการปกครองที่ดี (มุ่งหวังประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่) และรูปแบบการปกครองที่ต่ำ (มุ่งหวังประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง) โดยนำเสนอด้วยตาราง ประกอบไปด้วย (นรพัชร เสาธงทอง, 2563)

1. ราชาธิปไตย หรือราชาปราชญ์ เป็นมรดกทางแนวคิดที่ได้รับตกทอดมาจากปรมาจารย์โสกราตีส ผู้ก่อตั้งสำนัก เหมาะสำหรับรัฐที่มีดินแดนและประชากรไม่มากนัก

2. อภิชนาธิปไตย เป็นการปกครองโดยคณะบุคคล แต่ถึงแม้ว่าอำนาจจะอยู่ในมือของคณะบุคคลก็ตาม แต่การใช้อำนาจจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง เหมาะสำหรับรัฐที่มีขนาดใหญ่เกินกว่าบุคคลเดียวจะดูแลได้ทั่วถึง

3. โพลิตี เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมาอีกขั้นของอภิชนาธิปไตยและเป็นรูปแบบการปกครองสมบูรณ์ที่สุดในการปกครองตามทัศนะของเพลโต

ในส่วนรูปแบบการปกครองที่ด้อยตามแนวคิดของอริสโตเติลนั้น ประกอบไปด้วย

1. รูปแบบทรราชย์ เป็นการใช้อำนาจโดยขาดจริยธรรม

2. คนาธิปไตย เป็นการที่กลุ่มบุคคลที่ถืออำนาจการเมืองใช้อำนาจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง

3. ประชาธิปไตย อริสโตเติลมองว่าแม้จะเป็นการปกครองโดยเสียงข้างมาก แต่หากอำนาจทางการเมืองที่ประชาชนมอบให้ไปอยู่ในมือของตัวแทนที่ขาดจริยธรรมหรือขาดประสบการณ์ ก็ไม่อาจที่จะบริหารบ้านเมืองให้ดีหรือละเลยผลประโยชน์ของประชาชนได้

อริสโตเติล กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์การเมืองตามธรรมชาติ มีแรงขับตามธรรมชาติในมนุษย์ เข้ามาอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ร่วมกันตามสัดส่วนที่แต่ละคนมีส่วนร่วม รัฐมิได้เกิดจากคนตกลงกัน ทำสัญญาประชาคม ในทัศนะของอริสโตเติล รัฐอุดมคติคือรัฐที่ปกครองในระบอบอภิชนาธิปไตย (aristocracy) คือการปกครองตามสัดส่วนโดยยึดถือคุณความดี (merit) เป็นหลักความเสนอกาต ตามสัดส่วนของคุณความดีต่อรัฐซึ่งถือเป็นหลักเฉลี่ยความยุติธรรม (distributive justice) สรุปว่าในยุคกรีกโรมัน แม้รัฐปกครองในระบอบกษัตริย์ก็ตีระบอบอภิชนาธิปไตยก็มีการปกครองและผู้ปกครองต้องอยู่ในกรอบของความดีงาม ไม่อาจใช้อำนาจตามอำเภอใจต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนไปตามความเหมาะสม (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2541)

หลักความยุติธรรมตามแนวคิดของอริสโตเติล

อริสโตเติลกล่าวว่า สิ่งประเสริฐในการเมืองคือความยุติธรรมและความยุติธรรมประกอบขึ้นในสิ่งที่มีแนวโน้มที่จะส่งเสริมผลประโยชน์ร่วมความยุติธรรมเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสองประการคือ สิ่งที่กำหนดให้และบุคคลซึ่งถูกกำหนดให้เป็นเจ้าของสิ่งที่กำหนดให้นั้น ความยุติธรรมจะยังเกิดขึ้น เมื่อบุคคลที่มีความเท่าเทียมกันได้รับสิ่งที่กำหนดให้แบบเดียวกัน (โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2562) อริสโตเติลเห็นว่าสองสิ่งนี้เป็นที่มาของถูกต้องและความยุติธรรม หากว่าคนสองคนมีคุณสมบัติเท่ากันอยู่เพียงประการเดียว แต่ได้รับส่วนแบ่งหรือสิ่งที่กำหนดให้มากกว่าในทุก ๆ สิ่ง ความยุติธรรมคือที่รวมของคุณธรรมหลายประการ (ทั้งคุณธรรมแห่งศีลธรรมและคุณธรรมแห่งความรู้) และกลมกลืนในระหว่างคุณธรรมนานาประการนั้นทำให้ความดีในรัฐปรากฏขึ้นได้ อริสโตเติลแบ่งความยุติธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความยุติธรรมทั่วไป แบ่งออกเป็นความยุติธรรมตามธรรมชาติกับความยุติธรรมที่มนุษย์สมมติขึ้น

- ความยุติธรรมตามธรรมชาติ หมายถึง ความยุติธรรมอันเป็นสากล ไม่ขึ้นอยู่กับความรู้หรือการยอมรับของมนุษย์ เป็นความยุติธรรมที่ดำรงอยู่ด้วยตัวมันเอง เช่น การฆ่าผู้อื่นย่อมเป็นความผิด

- ความยุติธรรมที่สมมติขึ้น เป็นความยุติธรรมที่เป็นมาตรการที่มนุษย์ตกลงกำหนดขึ้นเพื่อชี้ถูกผิดในเรื่องที่ไม่มีถูกไม่มีผิดในตัวของมันเอง ความถูกผิดนี้จึงเป็นความถูกผิดที่สมมติขึ้นหรือกำหนดขึ้น เช่น การกำหนดให้รถวิ่งชิดซ้ายหรือวิ่งชิดขวา

2. ความยุติธรรมเฉพาะ แบ่งออกเป็นความยุติธรรมในแง่แบ่งปันส่วน และความยุติธรรมในแง่แลกเปลี่ยนทดแทน

- ความยุติธรรมในแง่แบ่งปันส่วน เป็นความยุติธรรมในแง่ส่วนรวมหรือมหาชน เป็นการแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ ให้แก่บุคคลแต่ละคนอย่างมีสัดส่วนเหมาะสมแก่คุณภาพของแต่ละบุคคลโดยที่คนทุกคนมีความแตกต่างกันในแง่คุณธรรม เช่น ความสามารถ ซึ่งการให้สิ่งที่เท่ากันแก่ผู้มีความสามารถหรือคุณธรรมที่ต่างกันย่อมไม่เป็นธรรม

- ความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยนทดแทน เป็นความยุติธรรมในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนด้วยกัน เช่น การค้าขาย หรือการแลกเปลี่ยน ในกรณีนี้ต่างฝ่ายต่างต้องแลกเปลี่ยนทดแทนกันอย่างเสมอภาคเท่าเทียม โดยไม่คำนึงถึงคุณสมบัติส่วนบุคคล นั่นคือคู่สัญญาหรือผู้เสียหายต้องได้รับการตอบแทนหรือทดแทนส่วนที่ตนเสียไปจึงจะเป็นธรรม (โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2562)

อริสโตเติลเชื่อว่า ความยุติธรรมคือการปฏิบัติตามกฎหมายและปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียม สำหรับกฎหมายนั้นถือเป็นกฎหมายที่มีอำนาจบังคับใช้อย่างถูกต้องก็ต่อเมื่อกฎหมายนั้นมีจุดมุ่งหมายเสริมสร้างสิ่งที่ดีให้แก่ทุก ๆ ส่วนและทุก ๆ คนในสังคม รวมทั้งใช้บังคับแก่ผู้มีหน้าที่ต้องทำในแต่ละด้าน ให้ทำตามหน้าที่นั้นเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุด ทั้งของตนเองและส่วนรวม (โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2562) ด้วยลักษณะดังกล่าวนี้ส่งผลให้ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมสูงสุดในบรรดาคุณธรรมทั้งปวง คุณธรรมด้านความยุติธรรม นอกจากจะยังประโยชน์แก่บุคคลผู้ยึดถือแล้วก่อประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย ผู้เขียนพบว่าในระยะต่อมามีนักปราชญ์คนหนึ่งที่ได้เสริมรูปแบบความคิดเรื่องความยุติธรรมของ อริสโตเติล คือ เซนต์ โทมัส อควไนัส เขาเห็นว่าแนวคิดของอริสโตเติล ยังขาดความสมบูรณ์อยู่ในการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน นอกเหนือจากการที่ประชาชนจะได้รับความยุติธรรมจากรัฐแล้ว ประชาชนยังมีหน้าที่ที่จะมอบความยุติธรรมแทนคืนรัฐด้วย ไม่ได้มีหน้าที่จะคอยรับความยุติธรรมจากรัฐอย่างเดียวด้วยเหตุดังกล่าว อควไนัส ก็ได้สร้างรูปแบบความยุติธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง อควไนัส เรียกว่าความยุติธรรมแห่งกฎหมาย คือ ความยุติธรรมที่ประชาชนมีให้แก่ส่วนรวมหรือให้แก่รัฐ

แนวคิดด้านจักรวาลวิทยา

แนวคิดเรื่องเกี่ยวกับโลกและจักรวาลของอริสโตเติลเองก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญเช่นกัน แม้ว่าจะไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงเท่าใดนัก แต่ก็นับเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาเรื่องโลกและจักรวาลวิทยาในยุคต่อมา เขาเสนอแนวคิดที่ว่าโลกนั้นถือกำเนิดมาจากธาตุทั้ง 4 อันประกอบไปด้วยดิน น้ำ ลม ไฟ และโลกเป็นศูนย์กลางของจักรวาลธาตุทั้ง 4 จัดเรียงตัวอย่างมีแบบแผน โดยมีดินอยู่ด้านล่าง ลำดับถัดมาจึงเป็นน้ำ ต่อมาเป็นลมและไฟตามลำดับ

ส่วนสรวงสวรรค์อยู่นอกโลก สวรรค์จะถูกสร้างจากธาตุพิเศษที่คงสภาวะอันเป็นนิรันดร์ (นรพัชร เสาธงทอง, 2563) แนวคิดจักรวาลวิทยาของอริสโตเติลจึงมีการจัดเรียงตำแหน่งแห่งที่ของธาตุต่าง ๆ ที่ชัดเจนเน้นให้โลกเป็นจุดศูนย์กลางและกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของธาตุต่าง ๆ บนโลก จนกระทั่ง โจฮันส์ เคปเลอร์ได้พิสูจน์ให้เห็นในยุคต่อมาว่าโลกต่างหากที่โคจรรอบดวงอาทิตย์ แนวคิดของอริสโตเติลจึงถูกกลบฝังไป (นรพัชร เสาธงทอง, 2563) แต่ถึงอย่างนั้นก็ตามแนวคิดของเพลโตก็มีส่วนสำคัญต่อการศึกษาจักรวาลวิทยาในยุคสมัยต่อมาอย่างเลี่ยงไม่ได้

ภาพที่ 4 ผลงานของอริสโตเติล

ผลงานของอริสโตเติลมีหลากหลายด้านได้แก่ตำราทางตรรกศาสตร์ชื่อ Organon (instrument) และตำราชื่อ Physics ที่เขียนคำอธิบายเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานทางธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตรวมไปถึงกลไกและการดำรงอยู่ของโลกและดวงดาว โดยเขาเรียกผลงานดังกล่าวว่า Prote philosophia-the First Philosophy หรือที่เรารู้จักนามของปฐมปรัชญา ในเวลาต่อมาได้สร้างผลงานอีกชิ้นชื่อ the Metaphysics ซึ่งเป็นหลักความรู้เกี่ยวกับโลกและจักรวาล (นรพัชร เสาธงทอง, 2563)

การแสวงหาความจริงของอริสโตเติล

ผลงานของ อริสโตเติล นั้นมีเป็นจำนวนมาก ซึ่งในเนื้อหาของเขาแต่ละชิ้นนั้นล้วนเป็นหนึ่งในรากฐานทางความคิดในยุคต่อมา ไม่ว่าจะเป็นชีววิทยา การเมืองการปกครอง อภิปรัชญา ดาราศาสตร์ ตรรกศาสตร์ ฯลฯ ในส่วนของตรรกศาสตร์นั้น อริสโตเติลเป็นผู้นำเสนอวิธีการให้เหตุใน 2 รูปแบบคือ

1. วิธีการแบบอุปนัย คือการหาข้อสรุปใหญ่จากจากชุดความจริงย่อยๆ
2. วิธีการแบบนิรนัย คือการกำหนดข้อสรุปใหญ่เอาไว้ แล้วจึงนำไปอธิบายความจริงย่อย ๆ (นรพัชร เสาธงทอง, 2563)

การให้เหตุผลทั้งแบบอุปนัยและแบบนิรนัยของเขา ได้รับการยอมรับว่าเป็นวิธีการสากลสำหรับใช้ในการแสวงหาความรู้ในยุคสมัยต่อมา

สรุป

ในยุคกรีกโบราณนั้นคงจะปฏิเสธไม่ได้ว่า กรีกมีความเจริญและความเป็นเลิศในด้านของความเป็นการเมืองและการปกครอง จนประเทศมหาอำนาจในยุคสมัยต่อมาเช่นอาณาจักรโรมันหรือดินแดนใกล้เคียงได้นำแนวคิดเหล่านี้ไปเป็นพื้นฐานในการสร้างรูปแบบการปกครองของตนเองในเวลาต่อมา และปราชญ์คนสำคัญของปรัชญาสำนักคุณธรรมที่มักจะถูกหยิบยกขึ้นมาอยู่อย่างสม่ำเสมอ นั่นคืออริสโตเติล แม้ว่าปราชญ์เมธีในสำนักคุณธรรมอันได้แก่โสกราตีส เพลโต ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานของสำนักได้ทำการเผยแพร่ผลงานที่โดดเด่นอยู่หลายชิ้นงานก็ตาม แต่ผลงานของพวกเขาก็ยังอยู่ในสถานะของปรัชญาที่เป็นนามธรรมและอภิปรัชญาซึ่งยากต่อการเข้าถึงและตีความ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับจักรวาลวิทยา แล้วทำการจำลองรูปแบบของความจริงอันสมบูรณ์ในสภาวะธรรมชาติ มาสร้างเป็นกลไกต่าง ๆ ทางสังคมและการเมือง

สถานะของปรัชญาปราชญ์เมธีในสำนักคุณธรรมในยุคของโสกราตีส เพลโต จึงมีสถานะที่อยู่ในลักษณะของนามธรรมและเข้าถึงได้ยาก ขาดแรงสนับสนุนทางการเมือง จนกระทั่งถึงยุคสมัยของอริสโตเติล เขาได้รับการสนับสนุนจากพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช จนสร้างสามารถเปลี่ยนแนวคิดทางปรัชญาของสำนักคุณธรรมที่เคยดำรงอยู่ในสถานะของนามธรรม ให้กลับมาอยู่ในสถานะของรูปธรรมได้เป็นผลสำเร็จ เริ่มจากการปรับแนวคิดทางปรัชญาโดยใช้พื้นฐานทางตรรกะความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล ทั้งยังผูกพันกับสิ่งรอบตัวซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้มองว่าปราชญ์เมธีในสำนักคุณธรรมอันได้แก่โสกราตีส เพลโต พยายามใช้ทั้งคณิตศาสตร์และฟิสิกส์ช่วยในการอธิบายปรากฏการณ์ของโลกและจักรวาล หากแต่อริสโตเติลนั้นเขาได้รวมฐานคิดทางด้านชีววิทยาผนวกเข้าไปในความคิดเพื่อง่ายต่อการอธิบายปรากฏการณ์ให้มีความเป็นรูปธรรมและใกล้เคียงกับสภาวะทางธรรมชาติมากยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นเขายังได้ทำการสร้างรูปแบบทางการเมืองซึ่งถูกนำมาใช้อย่างยาวนานจนถึงยุคปัจจุบันที่มีถึง 6 รูปแบบหลัก ๆ โดยแบ่งออกในด้านที่ดี 3 แบบ และไม่ดีอีก 3 แบบด้วยกัน รูปแบบที่ดีที่อริสโตเติลคิด

1. รูปแบบของราชาธิปไตย ที่มีประมุขหรือผู้ที่มีอำนาจปกครองแต่เพียงผู้ได้ แต่ทำเพื่อส่วนรวม ไม่หาประโยชน์เข้าตนเอง 2. รูปแบบการปกครองอภิชนาธิปไตย โดยมีกลุ่มคนที่เป็นกลุ่ม ๆ หนึ่ง เป็นตัวแทนของผู้คนที่แต่งตั้งตนเองขึ้นเอง มีใช้กันอย่างกว้างขวางในอดีต 3. รูปแบบการปกครองในแบบโพลีตี้ หรือการปกครองโดยกลุ่มคนที่มีจำนวนมากเข้ามาดูแลประเทศ โดยมีการจัดตั้งผู้บริหารต่าง ๆ จากเหล่าประชาชนจำนวนมาก โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นศูนย์กลางของกฎหมาย โดยการปกครองในรูปแบบนี้ อริสโตเติลมองว่าเป็นรูปแบบที่ดีที่สุด และมีความยุติธรรมมากที่สุดเช่นเดียวกัน เนื่องจากด้วยการที่ได้รับการแต่งตั้งจากเหล่าประชากรในประเทศ และยังช่วยถ่วงดุลอำนาจต่าง ๆ จากประชาชนในประเทศด้วยตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา และวิโรจน์ นาคชาตรี. (2542). *การใช้เหตุผล* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2541). *นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ของโลก: ปรัชญา และทฤษฎีการเมือง*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นรพัชร เสางทอง. (2563). *ทฤษฎีและปรัชญาการเมือง*. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยปทุมธานี.
- _____. (2563). *อริสโตเติล เวทีปรัชญาโลกแห่งประเทศไทย: สถาบันโสกราตีส*. สืบค้น 6 เมษายน 2565, จาก www.wpf-thailand.org
- บุญชัย ใจเย็น. (2557). *คิดแบบอัจฉริยะวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปราชญ์.
- พระราชมุนี (ประยูร ธมมจิตโต). (2540). *ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- พิน ดอกบัว. (2532). *ปวงปรัชญากรีก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สถิต วงศ์สุวรรณ. (2540). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- สุเชาว์ พลอยชุม. (2527). *ปรัชญาเบื้องต้น 2*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุวัฒน์ จันทรจำนง. (2540). *ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์. (2562). *ปรัชญาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

